

„Pornografie-Kompetenz im Alltag der sozialen Arbeit“

Projekt Nr. 2017-DE04-KA205-015270

Filosoferen over het competente en verantwoorde gebruik van digitale media in het kader van het EU-project "Pornografie-competentie in het dagelijks maatschappelijk werk"¹, een handleiding.

Inleiding

In hun opleiding verwerven maatschappelijk werkers een brede en onderbouwde kennis op het gebied van sociaal en beroepsonderwijs.

Maar het beroep van maatschappelijk werker verandert. Digitale media maken nu deel uit van het dagelijks leven van mensen en zo breidt het takenpakket van maatschappelijk werkers en jeugdwerkers zich ook uit naar de digitale wereld.

Met dit project willen we de verwerving van beroepsrelevante theoretische kennis uitbreiden en de overdracht en implementatie ervan in de praktijk ondersteunen. De nadruk ligt daarbij vooral op het verbeteren en ontwikkelen van de persoonlijke vaardigheden van jongerenbegeleiders en maatschappelijk werkers op het vlak van digitalisering.

Internet - dat wil zeggen spel, plezier, amusement, communicatie, netwerken en informatie. Maar het brengt ook risico's en gevaren met zich mee. Daarom moeten maatschappelijk werkers ook leren kinderen en jongeren te begeleiden in het gebruik van het internet, hen te adviseren, te sensibiliseren, op te voeden en jongeren holistisch te versterken. Het internet als nieuw actieterrein op het gebied van maatschappelijk werk stelt hen voor extra nieuwe uitdagingen.

¹ Opgesteld en vertaald door het team van het EU-project PODIGIKOM., zie www.psssst.eu, gecoördineerd door de Stiftung Medienundonlinesucht, www.stiftung-medienundonlinesucht.de en m.m.v. vzw Sambucusforum, zie www.sambucusforum.be

Het project "*Pornografiecompetentie in het dagelijks maatschappelijk werk*" behandelt de gevolgen en problemen van internetpornografie en sexting² in het maatschappelijk werk van alledag. Door de verspreiding van het internet zijn beelden over erotiek en seksualiteit en is pornografie vandaag toegankelijk geworden voor een breed publiek. Pornografie kan nu op elk moment onbegrensd geconsumeerd worden en sociale taboes, grijze zones van de legaliteit en de angst om ontdekt te worden weerklinken wel maar evolueren mee.

Studies³ wijzen erop dat ongeveer 48 procent van de internetgebruikers tussen 11 en 16 jaar al porno heeft gezien, want ook kinderen en jongeren komen steeds vaker op pornosites terecht ook wanneer ze niet gericht surfen op het internet .

"Er wordt veel gespeculeerd over seksuele gedragingen en seksuele ervaringen van jongeren in offline- en online werelden, vooral met het oog op risico's en gevaren die ze daarbij lopen. Alarmerende publieke debatten staan daarbij tegenover tamelijk dedramatiserende kerngegevens over seksualiteit onder jongeren. Vele gedetailleerde vragen over hoe jongeren van beide geslachten omgaan met de diverse vormen van seksuele ontwikkeling in hun respectieve omgeving, en vooral welke aspecten, voorwaarden en middelen (online en offline) zij daarbij ervaren als bijzonder behulpzaam en gunstig voor hun seksuele welzijn, zijn tot op vandaag empirisch open gebleven"⁴.

Hoewel de seksualiteit van adolescenten de laatste decennia in principe nauwelijks is veranderd, kunnen digitale media toch ook een grote invloed hebben op de seksuele ontwikkeling van jongeren.

Jongeren hebben een open en nieuwsgierige houding en ze verkrijgen via het internet meestal snel antwoord op hun brandende vragen. Daarbij komt dat zij worden geconfronteerd met "seksueel geweld", en met "grooming"⁵ en "sexting" als gevolg van de gemakkelijke toegang tot pornografisch materiaal.

² Eigen naaktfoto's versturen en uitwisselen via internet en gsm, heet "sexting" (een combinatie van "sex" en "texting").

³ <https://www.nspcc.org.uk/services-and-resources/2016/i-wasnt-sure-it-was-normal-to-watch-it/>

⁴ Döring, Nicola: Jugendsexualität heute: Zwischen Offline- und Online Welten. <http://nicola-doering.de/wp-content/uploads/2016/11/D%C3%B6ring-2016-Jugendsexualit%C3%A4t-heute-YOLO.pdf>

⁵ Door te chatten winnen mannen steeds meer het vertrouwen van kinderen en jongeren met als doel seksuele intimidatie of seksueel misbruik.

Jongerenbegeleiders en maatschappelijk werkers worden als gevolg daarvan steeds vaker opgeroepen om zich niet alleen kritisch te gaan bekommeren over het omgaan met internetverslaving, het probleem van overmatig gebruik van online games, het cyberpesten, maar ook met internetporno en sexting. De behoefte aan degelijk advies in deze is werkelijk groot. Gespecialiseerde vaardigheden zijn hierbij van essentieel belang om met name jongeren en kansarme bevolkingsgroepen te ondersteunen, opdat zij de kansen en mogelijkheden van de digitale media effectief en steeds beter zouden kunnen benutten en om hen anderzijds te leren op een bewust verantwoorde wijze met nieuwe technologieën te kunnen omgaan.

Het doel van dit project is om jongerenbegeleiders en maatschappelijk werkers te versterken om de nieuwe taken en uitdagingen die hen wachten op het gebied van nieuwe technologieën deskundig te kunnen vervullen en om verantwoordelijkheid op te nemen, met name waar het gaat om taboevraagstukken zoals internetpornografie.

Dit Handboek biedt materiaal, discussieplannen en oefeningen en ondersteunt maatschappelijk werkers met werkzame suggesties en gedachten die ze graag in hun werk zullen willen opnemen.

Het opbouwen van duurzame relaties tussen maatschappelijk werkers, jongerenbegeleiders en de mensen voor wie ze zorgen is van fundamenteel belang voor elk maatschappelijk werk. Maar hoe kunnen relaties in het kader van maatschappelijk werk bewust tot stand komen of vorm krijgen, met name als het gaat om taboevraagstukken zoals internetporno? Welke houding, welke voorkennis en welke competenties hebben jeugdwerkers nodig om veilig en kritisch te kunnen omgaan met de digitale technologieën die gebruikt worden voor informatie-, communicatie- en probleemoplossingsstrategieën op alle gebieden van het leven?

Voorwaarden daartoe zijn een open houding, de nieuwsgierigheid om nieuwe dingen te leren en uit te proberen en de bereidheid van de jongeren om te leren. Waardering, aanvaarding en empathisch vermogen zijn noodzakelijk én de knowhow om dieper gravende gesprekken en grondige discussies te voeren.

Hoe beter de basis is van kinderen en jongeren om met volwassenen te praten en hoe meer zij op de hoogte zijn van mogelijke risico's, des te beter zijn zij ook beschermd. De filosofische

dialogoog biedt hiervoor uitstekende mogelijkheden. Daarenboven gaat het hierbij om het versterken van de persoonlijkheid en het bevorderen van het autonoom denken. Doel is het bevorderen van kritisch, creatief en gevoelig zich inlevend ("caring thinking") denken om zo een veilig, kritisch en verantwoord gebruik van de digitale technologieën mogelijk te maken.

Hoe kan de eigen persoonlijkheid vooral bij kinderen en jongeren worden versterkt, zodat zij als adolescenten kritisch en niet al te makkelijk beïnvloedbaar zijn en hun eigen weg kunnen vinden in de digitale samenleving? Hoe kan hun actieve participatie worden aangemoedigd? Hoe kan bij hen een gezonde pornografiegerelateerde mediacompetentie bevorderd worden en concreet in de praktijk gebracht?

Het filosoferen kan er bijvoorbeeld toe bijdragen om met jongeren in contact komen en bij hen toegang te vinden ook in geval van seksistische uitspraken en grensoverschrijdend gedrag. Het gaat erom jonge mensen ernstig te nemen en zich ook met de inhoud van hun uitspraken concreet in te laten; het gaat om een zich toenaderen en om een thematisering in een taal die past bij hun leeftijd. Respectvolle interactie met elkaar is hierbij uiterst belangrijk en staat centraal.

Filosofie helpt tenslotte ook bij het voorbereiden van proceduredebatten om de betrokkenen duidelijk te maken welke de voorwaarden en gevolgen van hun eigen standpunten zijn. Als dit gelukt en de aangesproken partij zich in een consistent en weloverwogen positie weet te bevinden, kan dit leiden tot een blijvende verandering.

Het feit dat jongeren een stem krijgen en de nadruk wordt gelegd op het bespreken en uitwisselen van ideeën in het kader van de filosofische dialoog, draagt bij tot het versterken van hun kritische houding en hun zelfvertrouwen. Via het versterken van hun sociale en reflectieve vaardigheden worden hun zelfbeschermingscompetenties en hun bekwaamheid die te gebruiken in hoge mate bevorderd.

De filosofische dialoog maakt deel uit van een totale holistische methode tot gezondheidsbevordering waarbij preventieboodschappen actief ondersteund worden en die kunnen worden geïnitieerd in het kader van vroegtijdige preventie.

"Seksuele gezondheid is onlosmakelijk verbonden met algemene gezondheid, welzijn en levenskwaliteit. Het is een toestand van een zich fysiek, emotioneel, mentaal en sociaal welbevinden in relatie tot seksualiteit en niet alleen de afwezigheid van ziekte, disfunctie of fysieke gebreken.

Seksuele gezondheid vereist een positieve en respectvolle houding ten aanzien van seksualiteit en van seksuele betrekkingen en de mogelijkheid van aangename en veilige seksuele ervaringen, vrij van elke dwang, discriminatie en geweld. Seksuele gezondheid kan alleen worden bereikt en behouden als de seksuele rechten van alle mensen worden gerespecteerd, beschermd en vervuld.

Er moet nog veel worden gedaan om ervoor te zorgen dat dit in het gezondheidsbeleid en in de gezondheidspraktijk zou worden erkend en zich erin weerspiegelt. “⁶

Niet weinig jongerenwerkers erkennen dat de doelstellingen van seksuele gezondheid door de toenemende “pornografisering” van de jeugdige leefwerelden in gevaar zijn.

Het hier voorliggende handboek “Living Together” bevat materiaal om maatschappelijk werkers te ondersteunen in interactie, communicatie en counseling en om hen verschillende interventiemogelijkheden te tonen. Het doel is hen ook de meest uiteenlopende impulsen te geven die contactnemen mogelijk maken en relaties door interactie verdiepen.

Om de pornografische competentie bij maatschappelijk werkers en jongerenbegeleiders te bevorderen is daarbij echter ook een zeer individuele interpretatie en concretisering nodig - aangepast aan context en aan doelgroep.

"Living together" bevat introducties, oefeningen, discussieplannen en tenslotte collecties van films, foto's, gedichten, liederen, artikelen en strips over de respectievelijke onderwerpen: empathie, verantwoordelijkheid, respect, lichaam, transgender, queer, liefde, realiteit versus virtualiteit, vriendschap, waarneming,

⁶ <http://www.euro.who.int/de/health-topics/Life-stages/sexual-and-reproductive-health/news/2011/06/sexual-health-throughout-life/definition>

EMPATHIE

Empathie is het vermogen en de bereidheid om de gevoelens, gedachten en emoties van een andere persoon te erkennen en te begrijpen en zich in de positie van de andere in te leven. Op basis van recent ⁷ onderzoek van psycholoog Paul Bloom kan dit ook leiden tot empathische reflexen, d.w.z. empathie kan zo ver gaan dat empathisch inleven ons ertoe motiveert om eerder mensen te helpen die op ons lijken dan mensen die anders zijn dan wij, bijvoorbeeld mensen met een andere huidskleur. Empathie kan ons partijdig, ja zelfs fanatiek maken. Daarvan uitgaande maakt Bloom een onderscheid tussen empathie en medeleven: "Empathie betekent: ik voel wat een ander voelt. Medeleven betekent: ik bekommer me om de ander, ik zorg voor hen."

In de internationale *Code of Ethics*, die deel uitmaakt van het basisbegrip van maatschappelijk werk, staat in par. 5.4: "Social workers should act in relation to the people using their services with compassion, empathy and care". "Maatschappelijk werkers dienen zich met medeleven, empathie en zorg te gedragen tegenover de mensen die van hun diensten gebruik maken". Of anders gezegd: "Maatschappelijk werkers moeten personen die gebruik maken van hun diensten met mededogen, empathie en mindfulness behandelen".

Het vermogen tot empathie wordt gezien als een centraal doel in de context van het media- en seksuele opvoedingswerk. Gebruikers van het internet moeten zich vooral kunnen verplaatsen in de verschillende rollen van de betrokkenen – en in hun voortdurend wisselen van perspectief⁸.

De Engelse term 'empathy' wordt in het Nederlands als 'inlevingsvermogen' vertaald en geplaatst in de context van termen als 'medeleven' en mindfulness.

Plan van aanpak: Inlevingsvermogen en medeleven

- ° Wat is empathie?
- ° Wat is het verschil tussen empathie en medeleven?

⁷ <https://bewaehrungshilfe.de/wp-content/uploads/2013/02/Internationaler-Code-of-Ethics.pdf>

⁸ Vogelsang, Verana: Sexuelle Viktimisierung, Pornografie und Sexting im Jugendalter: Ausdifferenzierung einer sexualbezogenen Medienkompetenz. Springer-Verlag 2017.

- Wat betekent medeleven en empathie?
- Hoe ontwikkel je empathie?
- Kan je gevoeliger tot inleven worden? Zo ja, op welke wijze?
- Wat zijn empathische reflexen?
- Wat is het verband tussen mindfulness en empathie?
- Is er een verband tussen inlevingsvermogen en problematisch internetgebruik?
- Kan overmatig gebruik van online media empathie sturen?

Oefening: Empathie - het geven van positieve feedback

- o De deelnemers van een groep zitten in een cirkel. Iedereen neemt een A4 blad (liggend formaat) en schrijft er zijn naam op. In één zin schrijft elke deelnemer voor iedereen in de groep een positieve feedback. Aandacht moet daarbij worden besteed aan concrete formuleringen, als b.v. "Ik hou ervan dat je me altijd je pen leent". "Wat ik leuk vind aan jou is dat je me nooit uitlacht".
- o Het beschreven stuk papier wordt als een accordeon gevouwen zodat het niet door de volgende persoon gelezen kan worden.
- o Het doel van deze oefening is om ten aanzien van elke persoon waardering en positieve feedback te formuleren en om eigen gevoelens, meningen of beoordelingen in één zin te formuleren.

Plaats jezelf in de positie van een ander

Zich in de positie van anderen plaatsen betekent onder andere de wensen, problemen en behoeften van anderen trachten te erkennen. Empathie is aldus niet alleen het vermogen tot inleving en medevoelen, want empathie helpt ons ook gevoelens zoals vreugde, geluk, angst, verdriet en de pijn van anderen te begrijpen. Bestaat er een verband tussen empathie, medeleven, mindfulness en internetgebruik?

Om anderen beter te begrijpen, te kunnen beoordelen en de redenen van hun handelen te erkennen, besteden we ook aandacht aan non-verbale aspecten: uiterlijk, houding, gebaren etc.. Non-verbale communicatie is een belangrijk onderdeel van elke sociale interactie en kan de ander het signaal geven: *"Ik begrijp je zonder woorden"* of *"Ik voel hoe je met je gaat"*. Maar hoe zit dat op internet?

Plan van aanpak: Plaats jezelf in de positie van een ander

- ° Kan je je voorstellen hoe het zou zijn om iemand anders te zijn?
- ° Hoe goed kun je jezelf in de stemming van je medemensen verplaatsen?
- ° Als je jezelf in de positie van iemand anders kan plaatsen, is dat dan genoeg om een gemeenschappelijke oplossing te vinden bij conflicten?
- ° De "gouden regel" is: "Behandel anderen op de manier waarop je wil dat ze jou behandelen". Wat betekent dit voor de interpersoonlijke communicatie op het internet?
- ° Vermindert overmatig gebruik van online media de empathie-vaardigheid, of leidt gebrek aan medeleven juist tot overmatig gebruik van online media?

Activiteit: Medeleven en empathie

A. Schrijf je gedachten neer over het volgende gedicht!

B. Denk na over het verschil tussen empathie, medeleven en medelijden.

- ° Hoe is empathie te onderscheiden van medeleven en medelijden?
- ° Hoe denk je daarover? Welke gedachten heb je hierbij?
- ° Hoe kan men empathie/ medeleven/ medelijden uitdrukken?
- ° Wat bedoel je met empathie/ medelijden/ medeleven?

Empathie

Ik wenste dat ik een magische put had
eindeloos gevuld met empathie

en dat ik handenvol daarvan kon uitdelen
aan een ieder die mijn pad kruiste
zodat de harten kunnen horen
waar de monden geen raad mee weten
en waar oren vaak doof voor zijn
dood, radeloosheid, pijn, verdriet
wat doen mensen elkaar veel aan
in naam van gelijk hebben en gelijk krijgen
in naam van geld verdienen
in naam van de god van ego en macht
elkaar kleineren, krenken, vernederen
ik zou dat willen stoppen
door handenvol empathie uit te delen
totdat er zoveel medemenselijkheid in alle mensen is
dat de gedachte aan oorlog
nooit meer in niemand opkomt.

©Usha Marhé, 01-08-2016

Literatuur

Devisch, Ignaas: Het empathisch teveel. De Bezige Bij, 2017.

Vanaerschot, Nicolai, Hebbrecht: Empathie, Het geheime wapen van psychiaters en therapeuten. Diagnosis Uitgevers

Krznaric, Roman: Empathie. Ten Have

<https://www.slideshare.net/bjornciggaar/empathie-35870114>

Werkmateriaal

<https://www.spelensite.be/spel/zie-wat-we-wel-kunnen>

<https://www.klascement.net/zoek-lesmateriaal/empathie/>

http://www.icohweb.org/site/multimedia/code_of_ethics/code-of-ethics-en.pdf

Vriendschap

Voor veel mensen is vriendschap een woord dat ze niet lichtzinnig willen gebruiken. Een vriend, een vriendin, dit zijn de weinige mensen waarin je veel vertrouwen stelt. Daarom maken veel mensen zich zorgen over het feit dat je in sociale netwerken zoals Facebook met maar één klik vrienden kunt maken. Vandaag zie je dat ook op het internet vriendschappen gecultiveerd en gevonden worden. Hier en daar spreekt men over de devaluatie van de vriendschap. Maar er zijn ook positieve aspecten: er zijn mensen die elkaar bijvoorbeeld via online gamen leren kennen en gemeenschappelijke belangen delen zonder elkaar daarbij te hoeven zien.

Plan van aanpak: vriendschap

- Welke soorten vriendschap ken je?
- Welke verschillende soorten vriendschap bestaan er? Hoe onderscheiden ze zich?
- Wat is het verschil tussen virtuele vriendschap en echte vriendschap?
- Wat onderscheidt een vriend(in) van een "Facebook-vriend(in)"?
- Wat verwacht je van een vriend of vriendin?
- Wat bepaalt een goede vriendschap?
- Wat is het verschil tussen vrienden/vriendinnen en familie?
- Wat is een vriend? een vriendin?
- Wat is het verschil tussen vrienden en kennissen?

Activiteit: Vriendschap

Om een relatie als vriendschap te kwalificeren, kun je nadenken over bepaalde kwaliteiten van vriendschap.

- a Maak een lijst met daarop de kwaliteiten voor vriendschap
- b Maak een tekening van "Vriendschap"

Vergelijk de lijsten en tekeningen en zoek samen naar verschillen en overeenkomsten.

Activiteit: De echte vriend

Bespreek de inhoud van het gedicht. Overweeg of je van je vriend verwacht dat hij je altijd de waarheid vertelt.

VRIEND

Je hebt iemand nodig,
eerlijk en oprecht.
Die, als het er op aan komt
voor je bidt en voor je vecht.

Pas als je iemand hebt
die met je lacht en met je grient,
Dan pas kan je zeggen...
Ik heb een vriend.

Toon Hermans

Oefening: Soorten vriendschap

De filosoof Aristoteles onderscheidt 3 soorten vriendschap, die van nut, die van lust en de ware perfecte vriendschap.⁹ Probeer ook 3 verschillende soorten vriendschappen te karakteriseren en denk goed na over wat het verschil is.

Literatuur

Palmen, Connie: De vriendschap. Prometheus

De Saint Exupéry, Antoine: De kleine prins. Ad. Donker

De Haas, Catharina: Vriendschap, een tweede Ik. www.scriptum.nl

Driessen, Iny: Het geheim van vriendschap en intimiteit. Averbode.

Werkmaterialen

<https://www.klascement.net/downloadbaar-lesmateriaal/2311/vriendschap/>

<http://dialooginactie.nl/lesopzet-vriendschap/>

<http://www.dltk-kids.com/crafts/friendship/index.htm>

<http://www.123lesidee.nl/index.php/site/out/5617>

⁹ Witthus Analena, Freundschafts-WIKI Universität Bielefeld, <http://www.homes.uni-bielefeld.de/awitthhus/ZusammenfassungA.pdf>

Gevoelens

Gevoelens hebben en gevoelens tonen.

Vele mensen bewegen zich op het internet en hebben ook multimedia-relaties. Het net beïnvloedt ons bewust of onbewust. Gevoelens maken er deel van uit. Maar waarom zijn we emotioneel beïnvloedbaar op het internet? Is het internet een spiegel van het dagelijks leven? Hoe kunnen we in het echte leven worden beïnvloed en hoe beïnvloedbaar zijn we online?

Plan van aanpak & discussieplan: gevoelens

- Wat is een gevoel?
- Wat is het verschil tussen emotie en gevoel?
- Hoe kunnen we zien, weten, erkennen of het over een gedachte of over een gevoel gaat?
- Kan men denken zonder gevoel?
- Kan je gevoelens hebben zonder na te denken?
- Zijn gevoelens beoordelingen/bevatten ze waardeoordelen?
- In welke mate heeft de opkomst van social media iets met onze gevoelswereld te maken?
- Kan het internet onze gevoelens beïnvloeden?
- Hoe beïnvloedbaar zijn onze gevoelens op het internet?
- Is het mogelijk om genegenheid voor een persoon te voelen, ook al heb je hem nog nooit persoonlijk hebt ontmoet?
- Hoe kan men zelf zijn gevoelens erkennen?

Bespreek de volgende citaten:

- o "Een gevoel is een betrokkenheid die verder gaat dan het moment". (Simone de Beauvoir)

o "Het is moeilijker om gevoelens die je hebt te verbergen dan om te doen alsof je gevoelens hebt die je niet hebt. (La Rochefoucauld)

Literatuur

Kijne, Wim: Leren omgaan met emoties. Lezerspoort 2009

Hoffman, Mary: Het grote blij, boos, baal boek. Ploegsma, Kinder- en jeugdboeken.

Penninga-de Lange, Caroline: Ruimte voor gevoelens. Boekencentrum

<https://www.filosofiejuf.nl/webshop/leesboeken-om-mee-te-filosoferen/alles-voel-grote-emotieboek/>

<http://zoeken.bibliotheek.be/?itemid=%7Clibrary%2Fmarc%2Fvacc%7C7200656> Gedichten over gevoelens

Werkmateriaal

<https://www.schoolsupport.nl/Gevoelens>

https://www.huffingtonpost.com/entry/this-sweet-comic-strip-about-kids-growing-up-is-hitting-parents-hard_us_599d8fe2e4b0d97c40007fa8

<http://zoeken.bibliotheek.be/?itemid=%7Clibrary%2Fmarc%2Fvacc%7C7200656>

<https://www.klascement.net/zoek-lesmateriaal/gevoelens/>

<http://www.123lesidee.nl/index.php/site/links/2924>

<https://www.onderwijsvanmorgen.nl/3x-lesideeen-leren-omgaan-emoties/>

<http://www.debogaard.be/wp-content/uploads/2016/05/INSIDE-OUT.pdf>

Lichaam

Eeuwenlang hielden wetenschappers en filosofen zich bezig met de samenhang tussen lichaam en geest en ze stelden zich bovendien oneindig veel vragen hierover. De Franse filosoof René Descartes geloofde dat het brein als hoogste instantie het lichaam controleert. Hij benadrukte de theorie van lichaam en ziel als aparte eenheden, dus denken kan ook zonder lichaam.

De Franse filosoof Michel Foucault ziet het lichaam als beheerst door sociale machtsstructuren. "Het menselijk lichaam komt in een machtsmachine terecht die het in zich opneemt, uiteenrafelt en weer in elkaar zet. [...] Op deze manier creëert de discipline onderdanige en gehoorzame lichamen". Voor Foucault is het lichaam het gebied waarop de macht zich inschrijft en vastlegt.

Volgens filosofe Judith Butler wordt de fysieke werkelijkheid ook gevormd door hoe we over iets praten, dus zijn lichaam en geest onderworpen aan culturele normen. Butler, zelf feministe, verwerpt het dualisme dat aansluit bij Descartes, tussen zogenaamd onveranderlijke natuur (sekse) en cultuur (gender) - met andere woorden, uiteindelijk tussen lichaam en geest. Dit bevestigt de scheiding tussen 'man' en 'vrouw' en de bijbehorende machtsverhoudingen. Het lichaam is dus nooit een autonoom orgaan dat in staat is tot handelen, maar altijd afhankelijk is van het discours en zijn normen. Wie buiten de normen valt en niet in de matrix past kan geen (intelligent) onderwerp zijn. Voor haar gaat het daarom dan ook om over ons lichaam/ onze lichamen nieuw te gaan denken, ze te her-denken.

Het vraagstuk van de lichamelijkeheid is vandaag de dag volledig nieuw, aangezien chirurgische ingrepen of andere technologieën het mogelijk hebben gemaakt het lichaam te veranderen op een manier die voorheen ondenkbaar was. Hoe neem ik mijn lichaam waar? Kunnen lichaamswaarneming en -bewustzijn ons leren om een veilige en positieve relatie met het eigen lichaam op te bouwen en om ons prettig te voelen in het eigen lichaam?

De nieuwe media werpen ook de vraag op welke rol het lichaam speelt op/in het internet.

Plan van aanpak & discussieplan: lichaam

° Zijn het lichaam en het 'ik' één en hetzelfde?
--

- Kan door het bestuderen van ons lichaam erkenning van bewustzijn en geest worden verkregen?
- Kunnen gedachten ons lichaam beïnvloeden?
- Hoe gaan we om met ons lichaam?
- Hoe belangrijk is ons lichaam voor ons?

Plan van aanpak & discussieforum: Lichaam en internet

- Welke rol speelt het lichaam op het internet?
- Maakt het merendeel van de gebruikers een onderscheid tussen echte en virtuele lichamen?
- Heeft een persoon op het internet dan geen lichaam?
- Is het mogelijk om het lichaam op het internet te visualiseren door taalkundige/ taalgedragen verdichtingen en emoties?
- Overheersen op het internet voornamelijk echte voorstellingen van het lichaam?
- Fungeert het lichaam in cyberspace als een zelfexpressiemedium?
- Wordt het virtuele wezen verkozen boven het echte?
- Als mensen zich vermommen als virtuele avatars, distantiëren ze zich dan van hun biologische lichamelijkeheid?
- Kan men zichzelf in een parallelle wereld nieuw “scheppen”?
- Kan op het internet seksualiteit losgekoppeld worden van het echte lichaam?
- Welke betekenis heeft persoonlijke identiteit in de virtuele ruimte?
- Wat blijft er in het net over van het lichaam?

Activiteit:

Creëer voor jezelf een nieuwe fysieke verschijning

De mens kan uitspraken doen door zijn fysieke verschijningsvorm. Kenmerken zijn niet alleen kleding, stijl, kleuren, sieraden of tatoeages, ze kunnen dienen als signaaldragers, dit geldt ook voor het geslacht.

Is het mogelijk om op het internet zich van zijn lichamelijkheid los te koppelen? Bepaalt ook het geslacht van het lichaam hoe de persoon zich gedraagt en in de samenleving wordt waargenomen?

In online werelden zoals Second Life worden de mogelijkheden van echte expressiemogelijkheden in ruime mate vergroot - ruimtes, vormen en mogelijkheden worden gevonden waardoor men zich kan distantiëren van zijn biologische lichamelijkheid en zich kan herscheppen in een virtuele parallele wereld.

Hierbij spelen niet alleen uiterlijke veranderingen van het lichaam een rol, maar ook nieuwe uitvindingen in de sociale context.

Oefening: vind jezelf opnieuw uit

- Virtuele werelden zijn een kans voor de gebruiker om zijn identiteit te vinden. Daartoe kan ook een geslachtswissel horen, om stereotypie te vermijden.
- Vind jezelf opnieuw uit, teken een avatar - jij als een fantastisch personage / een fantastische figuur op het internet.

Literatuur

<http://www.tijdschriftvoorpsychiatrie.nl/issues/209/articles/5196>

Griffiths, Denton: Het waanzinnige boek over je lichaam. Lannoo 2015

Levine, Peter: De stem van je lichaam. Altamira 2011

Preis, Susanne: Was macht das Internet aus unserem Körper? Zur Bedeutung personaler Identität im Virtuellen Raum. Oder: Was vom Körper im Netz übrig bleibt. Universität Graz, Graz 2011.

<http://unipub.uni-graz.at/obvugrhs.download/pdf/216256?originalFilename=true>

Werkmateriaal <https://www.seksuelevorming.be/materiaal/lijf-liefde-het-lichaam>

<https://www.seksuelevorming.be/materiaal/mijn-lichaam-goed-0>

<https://www.seksuelevorming.be/materiaal/seks-en-lichaam>

<http://www.leerspellen.nl/Menselijk+lichaam-spelletjes>

<https://www.seksuelevorming.be/themas/lesgeven-over-lichaam-en-seksualiteit>

Liefde

Liefde is niet alleen behandeld in de literatuur, kunst, filosofie, sociologie en psychologie, maar in vele andere wetenschappelijke disciplines. Liefde is een zeer complex onderwerp en ieder van ons koppelt er direct zijn eigen ervaringen aan vast. Liefde omvat vele thema's zoals: seksualiteit, vriendschap, erotiek, familie, relatie, gehechtheid en nog veel meer. Maar wat is liefde?

Steeds meer mensen gaan online op zoek naar de grote liefde. En intussen leren aldus vele mensen elkaar kennen in chatrooms, communities of op fora. Heel wat van hen worden verliefd via het internet. Maar datzelfde internet verbergt ook gevaren. Je kunt er nooit zeker van zijn of de persoon met wie je in contact bent werkelijk ook diegene is voor wie hij of zij zich uitgeeft. En velen wisselen ook seksuele zaken uit met totaal vreemde chatpartners.

Plan van aanpak: Liefde op het internet

- Waarop moet je letten op het internet?
- Wat vind je van online dating?
- Waarom zou je kritisch moeten zijn?
- Hoe groot is de kans dat je de grote liefde vindt op het internet?
- Dating, seks en relatie op het net - wat vind je daarvan?
- Verandert het internet de liefde?
- Wat is het verschil tussen liefde in de virtuele ruimte en liefde in de echte wereld?

Oefening: Liefde

- ° Lees het gedicht van Herman Gorter 'Zie je, ik hou van je'
- ° Schrijf je gedachten op als je dit gedicht leest?
- ° Wat denk je dat Herman Gorter ons wil vertellen over de liefde?
- ° Wat wordt er gezegd in dit gedicht? Wat zegt het naar jou toe?

Herman Gorter, uit 1890.

*Zie je ik hou van je
ik vind je zoo lief en zoo licht
je oogen zijn zo vol licht
ik hou van je, ik hou van je.*

*En je neus en je mond en je haar
en je oogen en je hals waar
je kraagje zit en je oor
met je haar er voor.*

*Zie je ik wou zo graag zijn
jou, maar het kan niet zijn,
het licht is om je, je bent
nu toch wat je eenmaal bent.*

*O ja, ik hou van je,
ik hou zoo vrees'lijk van je,
ik wou het helemaal zeggen -
Maar ik kan het toch niet zeggen.*

Activiteit: Uw idee over de liefde

- o Schrijf je ideeën op over liefde. Wat betekent liefde voor jou?
- o Teken je eigen comic: Liefde is.....

Literatuur

De Wachter, Dirk: Liefde een onmogelijk verlangen?. Lannoo Campus

Vansteenwegen, Afons: Liefde is een werkwoord. Lannoo

Garcia Marquez, Gabriel: Liefde in tijden van cholera. Meulenhoff

<https://www.demorgen.be/tvmedia/liefde-in-de-literatuur-ontwapenend-geil-boos-wreed-hard-b8317b41/>

Werkmateriaal

<https://www.klascement.net/zoek-lesmateriaal/liefde/>

<https://www.mediawijsheid.nl/veelgestelde-vraag/zijn-er-lespakketten-over-sexting-seksualiteit-en-online-liefde/>

<https://www.youtube.com/watch?v=L18MA21cjpY>

Nussbaum, Martha C.: Warum Liebe für Gerechtigkeit wichtig is. Suhrkamp, Berlin, 2016.

<https://www.seksuelevorming.nl/lesmaterialen>

Respect

Het woord respect heeft veel verschillende betekenissen. We kunnen nadenken over de verschillende vormen van respect en die verschillen uitwerken. Zo kun je dus respect hebben voor de natuur, voor een persoon of een overeenkomst respecteren. Wat betekent het om respect te hebben voor een mens? Hoe toon je respect? En hoe vertoont respect zich op het internet?

Onder het motto "Connect with respect!" stond in het jubileumjaar 2013 het veilige, respectvolle en verantwoorde gebruik van digitale media centraal. De rechten en plichten van online gebruikers stonden in het middelpunt van de belangstelling.

“Netiquette” is het oudste en beste voorbeeld van zelfregulering binnen de internetgemeenschap. Netiquette staat voor goed gedrag in de technische (elektronische) communicatie (e-mail, fora,...). Het doel van de netiquette is een prettige en respectvolle manier van communiceren voor alle deelnemers.

Plan van aanpak & discussieplatform: Respect

- o Wanneer respecteer je iemand of iets?
- o Wat bedoelt men met respect? Wat betekent respect?
- ° Welk onderscheid bestaat er tussen respectvolle omgang in de echte en in de virtuele wereld?
- ° Waarom is het noodzakelijk zich telkens te bedenken hoe respectvolle omgang in het internet moet zijn?
- o Hoe druk je uit dat iets "gerespecteerd moet worden" ?
- o Respecteer je jezelf? Waarom - ja/nee?
- o Hoe verwoord je respect?
- ° Wat is “Netiquette”?¹⁰
- o Kan respect ook tot uitdrukking komen in communicatie op het internet?
- o Hoe manifesteert zich gebrek aan respect?
- o Kan je mensen respecteren als je jezelf niet respecteert?
- o Kan je jezelf respecteren zonder anderen te respecteren?
- o Wat kan er gerespecteerd worden?
- o Kan je iets/iemand te veel respecteren?
- o Waarom zou iedereen gerespecteerd moeten worden?
- o Wat is het verschil tussen respect, tolerantie en acceptatie?

¹⁰ <http://www.netplanet.org/netiquette/>

Oefening: Respect en respectloosheid

Drukken de volgende termen respect uit of respectloosheid?

Kies het juiste antwoord en motiveer!

	Respect	Respectloos
☐ Aanvaarden ☐ Achten ☐ Plagen ☐ Beledigen ☐ Altijd de waarheid vertellen ☐ het oneens zijn ☐ Iets doen tegen de wil van de andere ☐ Zich tegenover de ander doen gelden ☐ In vraag stellen ☐ Niet ter discussie stellen ☐ Niet instemmen met de andere ☐ Waarderen ☐ Communiceren ☐ Niet communiceren ☐ Zich meten met iemand/ in concurrentie gaan ☐ Bedriegen ☐ Zorgzaam zijn ☐ De waarheid verzwijgen ☐ Vertrouwen ☐ Vechten ☐ Iemand er niet bij betrekken		

Oefening: Respect

Deze oefening wordt gebruikt in de reflectiefase om het concept te begrijpen.

De deelnemers wordt gevraagd om individueel of in groep op een flipchart voor elke letter een woord of verklaring te noteren die de betekenis van het begrip respect uitdrukt.

R

E

S

P

E

C

T

Literatuur

Kaldenbach, Hans: Respect! 99 tips voor het omgaan met jongeren in de straatcultuur.

Prometheus 2005

<https://www.ensie.nl/lexicon-van-de-ethiek/respect>

<https://www.hetfenomeenstatus.nl/?p=respect>

Werkmateriaal

<http://www.weekvanrespect.nl/lesmateriaal>

<http://www.knack.be/nieuws/belgie/ouderen-ervaren-dagelijks-een>

[-gebrek-aan-respect-en-middelen-om-waardig-oud-te-worden/article-opinion-905685.html](http://www.knack.be/nieuws/belgie/ouderen-ervaren-dagelijks-een-gebrek-aan-respect-en-middelen-om-waardig-oud-te-worden/article-opinion-905685.html)

https://www.youtube.com/watch?v=SAI_Nv3qWto

<http://www.fosopenscouting.be/userfiles/files/definitieve%20folder.pdf>

<https://www.klascement.net/zoek-lesmateriaal/respect%20voor%20elkaar/>

<https://www.docentenplein.nl/lesidee/gratis-lesmateriaal-en-magazine-over-respect/378>

Verantwoordelijkheid:

Over verantwoordelijkheid wordt steeds vaker gediscussieerd in verband met het internet.

In zijn boek "The Principle of Responsibility", ondertiteld "Attempt of an Ethics for Technological Civilization" uit 1979, houdt de filosoof Hans Jonas zich bezig met het vernieuwen van de grondslagen van ethiek voor onze tijd. Met alle kracht die de technologie destijds hem al gaf, was het volgens Jonas niet langer voldoende om alleen de dan levende medemensen in zijn vele overwegingen te betrekken. Volgens Jonas moet men ook aan de toekomst denken: aan al die medemensen die dan zullen leven. Verantwoordelijk handelen betekent in deze tijd daarom dan ook meer dan ooit rekening houden met de fundamentele belangen en de rechten van de toekomstige generaties.

In een democratische samenleving is het van essentieel belang om het vermogen tot reflectie en verlichting te bevorderen om elk individu in staat te stellen zich in het leven te oriënteren door middel van zelfreflectie in plaats van door autoritaire richtlijnen.

Plan van aanpak & discussieplan: Verantwoordelijkheid:

- 1 Wat betekent verantwoordelijkheid?
2. Ben jij verantwoordelijk voor je handelingen?
3. Wat betekent verantwoordelijkheid op het Internet?
4. Zijn typische bijzonderheden van het Internet, zoals anonimiteit en lichaamsloosheid relevant voor het aspect verantwoordelijkheid?
5. Kan de verantwoordelijkheid vrijwillig ontstaan? Hoe kan ze ontstaan?
6. Is elke mens verantwoordelijk voor de inhoud van zijn daden?
- 7 Wat is het onderscheid tussen verantwoordelijkheid en verantwoordelijkheidszin?
8. Is de mens verantwoordelijk voor de gevolgen van zijn daden?
9. Waarop is verantwoordelijkheid gebaseerd?
- 10.. Kan de verantwoordelijkheid worden beperkt?

11. Is het mogelijk dat een persoon geen verantwoordelijkheid hoeft te dragen voor zijn handelen?
12. Draagt een persoon ook verantwoordelijkheid als hij niet handelt?
13. Waarop is verantwoordelijkheid gebaseerd?
14. Hoe kan je bijdragen tot respectvol gedrag op het Internet?

Activiteit: Hoe ziet verantwoord handelen op het internet eruit?

Wie kan en op welke manier op het internet de verantwoordelijkheid op zich nemen? En hoe ziet verantwoord handelen op het internet er concreet uit?

Vraag eens rond en neem hierover drie interviews af!

Oefening:

Wanneer en waarvoor draagt iemand verantwoordelijkheid? Argumenteer!

- o Voor de regen
- o Voor de rotzooi in de kamer
- o Voor kettingbrieven
- ° Voor informatie die jij van jezelf en van anderen openbaar maakt.
- o Voor een huisdier
- o Voor een aardbeving
- ° Voor de foto's die jij op het net zet.
- o Voor een vergeten handeling
- o Voor een product
- o Voor wat er gebeurt op het internet?
- O Voor een bewuste aankoop
- o Voor de wetten van de staat.
- ° Voor jouw nieuwsberichten in sociale media.

Literatuur

Verplaetse, Jan: Zonder vrije wil, een filosofisch essay. Nieuwezijds bv 2010

Schaubroeck, Kaat : Een verpletterend gevoel van verantwoordelijkheid. De Geus 2015

Mayer, Cassie: Verantwoordelijk voelen. Bookspot, online boekwinkel

Jonas, Hans: Het principe verantwoordelijkheid. Bookspot, online boekwinkel

Izzo, John: Verantwoordelijkheid nemen. Forte

Werkmateriaal

<https://www.klascement.net/zoek-lesmateriaal/verantwoordelijkheid/>

file:///C:/Users/User/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/IE/WWFOYZHU/lesmateriaal_Verantwoordelijkheid_lr.pdf

<http://www.deugdenkaarten.nl/index.php/146/verantwoordelijkheid>

<http://www.altermate.be/Basisidee%C3%ABn/Onzeaanpak/Rollenenverantwoordelijkheden/tabid/159/Default.aspx>

<https://topindesport.be/wp-content/uploads/2016/04/TOP-Samenwerkingsspelen.pdf>

Virtualiteit

Al sinds de uitvinding van de boekdrukkunst wordt er gediscussieerd en van gedachten gewisseld over de invloed van de media op mens en maatschappij. Vervreemdt het omgaan met de media mensen van hun eigen aard en omgeving en plaatst het hen steeds meer in illusoire werelden? Welke betekenis hebben echte en virtuele leefomgevingen voor de mens en de menselijke ontwikkeling? Heeft het verblijf in virtuele ruimten gevolgen voor de mensen die zich daarbinnen verplaatsen? Hoe vervagen de grenzen tussen realiteit en virtualiteit?

Plan van aanpak: virtualiteit

- Wat is echt en wat is virtueel?
- Is de scheiding tussen echt en virtueel een illusie?
- Wat is het verschil tussen droom, verbeelding en fantasie?
- Is een droom "virtual reality"?
- Is alles mogelijk in "virtuele werelden"?
- Verandert het internet onze seksualiteit?

- Welke nieuwe vormen van sociale relaties ontstaan er in de virtuele realiteit?
- Hoe veranderen relaties door de virtualisering van onze wereld?
- Wat betekenen echte en virtuele ruimtes voor jou?

Activiteiten

Denk na over:

- Waar vindt virtualisatie van levensprocessen plaats?
- Maak een lijstje en denk na over de gevolgen!

Denk na over: virtuele werelden en virtualiteit:

- o Waar komen ze vandaan?
- o Waarom?
- o Waar leiden ze naartoe?

Literatuur

<http://kniesmeijer.nl/?p=139>

<https://www.kuleuven.be/thomas/page/second-life/>

Gabriels, Katleen: Onlife, hoe de digitale wereld je leven bepaalt. Lannoo 2016

Verleyen, Karel: Cyberbabe. Davidsfonds/Infodok

Corson, Simon: Kruimels van liefde. Simon Corson 2009

Uzun, Ali: Virtuele dimensie. Ali Uzun 2013

Werkmateriaal

<http://2017.insciencefestival.nl/user-files/uploads/2017/03/Lesmateriaal-VR-InScience-2017.pdf>

<https://www.hln.be/iHln/games/vijf-obstakels-die-virtuele-realiteit-nog-moet-overwinnen~a0db0978/>

<http://www.childfocus.be/nl/preventie/veilig-internetten/ouders/jongeren-en-sociale-netwerken/het-mysterie-van-de-chatboxen>

Identiteit

Het is belangrijk om een onderscheid te maken tussen de verschillende filosofische identiteitsbegrippen. Die kunnen verwijzen naar een formeel kenmerk en relatie, bijvoorbeeld in de taal- en wiskundefilosofie of naar de persoonlijke identiteit van een persoon, zoals in de psychologie en de sociale wetenschappen, waar het bijvoorbeeld gaat om psychologische identiteit, seksuele identiteit, culturele identiteit, nationale identiteit, online identiteit, genderidentiteit enz., of naar onderscheiden politieke identiteitsconcepten...

De vraag naar de persoonlijke identiteit is een al eeuwen bekend filosofisch probleem en bestaat in wezen uit twee verschillende maar nauw verwante vragen: Ten eerste, wat zijn de essentiële kenmerken die mensen of levende wezens tot personen maken en ten tweede, hoe wordt de identiteit van deze personen - zelfs na verloop van tijd - gewaarborgd en/of gevormd.

Als relatie tussen twee gegeven waarden betekent identiteit de volledige overeenstemming. Dit betekent: A is identiek aan zichzelf als het in verschillende situaties en omstandigheden hetzelfde blijft, zodat het als hetzelfde kan worden geïdentificeerd. Maar wat betekent het voor een object dat het één en hetzelfde is, zelfs met veranderingen in de tijd? Het schip van Theseus is een bekende filosofische paradox die de vraag oproept of een object zijn identiteit verliest of behoudt nadat veel of alle delen na elkaar zijn vervangen. De term identiteit roept veel filosofische problemen en vragen op, bijvoorbeeld als het gaat om verandering en persoonlijke identiteit.

Hoe zit het dan met identiteit in de virtuele wereld?

Plan van aanpak & discussieplan: eigenheid

- ° Hoe wordt identiteit gecreëerd? Hoe ontstaat ze?
- ° Hoe wordt identiteit gecreëerd op het internet?
- ° Wat is identiteit?
- ° Op welke processen is identiteitsontwikkeling gebaseerd?
- ° Wat betekent identiteit?
- ° Wil je niet ontdekt worden op het internet? Waarom niet?
- ° Hoe een nieuwe identiteit opbouwen? Wat betekent dit?

- ° Men spreekt vaak van de lappendeken- of patchworkidentiteit van de mens van vandaag. Wat associeert je ermee?
- ° Kan je je identiteit beschermen?
- ° Is het mogelijk om te kijken naar de digitale identiteit los van de individuele persoon?

Wie ben ik?

De vraag "Wie ben ik?" is een moeilijke filosofische vraag en ettelijke grote filosofen hebben er in de geschiedenis van de filosofie zeer verschillende overwegingen aan gewijd.. Het 'ik' kan ervaren worden door het denken, door gevoelens, door waarneming, door te handelen.

Discussieplan: Wie ben ik?

- ° Vertelt je spiegelbeeld jou wie je bent?
- ° Heeft je uiterlijk invloed op wie je bent?
- ° Zegt je profiel op het internet jou wie je echt bent?
- ° Is het mogelijk om iemand anders te worden of iets anders?
- ° Heb je op het internet dezelfde identiteit?
- ° Doe je soms iets wat iemand anders van je verlangt dat je doet?
- ° Als je je profiel op het internet wijzigt, ben je dan een andere persoon?

Oefening: Schip van Theseus

Wie ben ik? Waarom ben ik ik? En hoe kan ik "ik" blijven als ik mezelf toch voortdurend verander? Een van de bekendste denkexperimenten in de filosofie gaat over het vraagstuk van de identiteit: het schip van Theseus.

<https://schooltv.nl/video/is-dit-mijn-eigen-lichaam-het-schip-van-theseus/>

Oefening: Gedachtenexperimenten

- Ben je nog steeds jezelf,
- o... als je een andere taal spreekt?
- o...als je een vreemde foto of onbekende afbeelding voor je profiel op het internet gebruikt?
- o... als je jezelf een andere naam geeft?

o... wanneer je met iemand chat op het internet?
o...als je een ander gezicht zou hebben?
o...als je een ander lichaam had?
o...als je andere vrienden of vriendinnen had?
o...wanneer je je voordoet, je je uitgeeft als een ander persoon?

Literatuur

Van der Wal, Jos: Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding. Coutinho 2017

Willinger, Markus: Generatie Identiteit. Arktos Media Ltd. 2017

Verhaeghe, Paul: Identiteit. De Bezige Bij 2012

Werkmateriaal

<https://pedrodebruyckere.blog/2010/05/28/op-zoek-naar-mezelf-een-lespakket-rond-digitale-identiteit/>

<http://www.centrum1622.nl/paginas/zoeken?utf8=%E2%9C%93&query=identiteit>

[https://www.klascement.net/zoek-](https://www.klascement.net/zoek-lesmateriaal/?extra_url=&cmdFilter=filter_activated&q=identiteit&filter_education_type%5B%5D=48&filter_database%5B%5D=1)

[lesmateriaal/?extra_url=&cmdFilter=filter_activated&q=identiteit&filter_education_type%5B%5D=48&filter_database%5B%5D=1](https://www.klascement.net/zoek-lesmateriaal/?extra_url=&cmdFilter=filter_activated&q=identiteit&filter_education_type%5B%5D=48&filter_database%5B%5D=1)

<http://filosoferenindeklas.nl/Lessen/Identiteit.html>

<https://hetlanddatinmijleeft.files.wordpress.com/2013/04/identiteitscirkel-lesbrief.pdf>

<https://www.prodemos.nl/wp-content/uploads/2017/04/Wie-ben-ik-wie-ben-jij.pdf>

SRF Kultur: Plutarchs Gedankenexperiment.Das Schiff des Theseus, 2015.

<https://www.youtube.com/watch?v=9zl8i7eq-is/>

Transgender / queer/ genderidentiteit

Het wetenschappelijke debat over het genderaspect is multi- en transdisciplinair. Sociologisch gezien is de sekse een structurele categorie. Onze maatschappelijke positionering wordt bepaald door ons behoren tot een sekse of geslacht, daaraan gekoppeld is ons sociaal-psychologisch bevinden, volgens hetwelk het geslacht een centraal deel uitmaakt van onze identiteit (genderidentiteit). De genderkwestie omvat daarenboven ook biologische (sex) en sociale aspecten (geslacht) zoals de seksuele begeerte.

In tegenstelling tot deze normatieve geslachtsordening is het noodzakelijk in de volwasseneneducatie uit te gaan van een veelvoud aan gender- en geslachtsidentiteiten evenals van een diversiteit aan seksuele verlangens. Dit vereist een gefundeerde en gedegen kennis over geslacht en gender.

Mensen van wie het identiteitskarakter niet overeenstemt met hun fysieke geslachtskenmerken worden transgender genoemd. Het bijbehorende gedrag of gevoel wordt ook gedefinieerd als transgender. Man-wordt-vrouw wordt genoemd transvrouw en vrouw-wordt-man transman. Maar ook transgenderpersonen geven er de voorkeur aan om aan geen enkele categorie toegewezen te worden en dringen aan op de algemene term transgender. Onder transgenders bevinden zich normaal gesproken geen interseksuelen met zowel mannelijke als vrouwelijke seksuele kenmerken. Interseksualiteit verwijst naar mensen die genetisch of anatomisch en hormonaal niet duidelijk aan het vrouwelijke of mannelijke geslacht kunnen worden toegewezen.

De veronderstelde tweeslachtigheid (seksueel) bepaalt het onderscheid tussen "geslacht" en "gender", wat belangrijk is om aan te tonen dat de overeenstemmende genderidentiteit niet noodzakelijk voortvloeit uit het biologische geslacht, d.w.z. dat deze twee termen niet coherent zijn, een mannelijk lichaam, bijvoorbeeld, kan zich ook als een vrouw voelen, d.w.z. een vrouwelijke genderidentiteit mag geen lot zijn.

De filosofe Judith Butler wijst erop dat een binaire verschijning van de biologische sekse niet geïnterpreteerd kan worden als een even binaire genderidentiteit. Ze schrijft bewust 'verschijnen' omdat ze ervan overtuigd is dat de anatomische seks ook discursief is ontstaan. Dit betekent dat het lichaam niet wordt herkend als een subject zonder een geslacht toe te kennen door middel van taal. De taalkundige definitie van een geslacht in een lichaam

beschrijft alleen de perceptie die sociaal noodzakelijk is voor het bestaan ervan als zodanig, maar komt niet altijd overeen met de waarheid.

Plan van aanpak: transseksueel

- Wat is een persoon?
- Wat betekent de term "gender"?
- Wat is het verschil tussen geslacht en gender?
- Welke genderidentiteiten worden waargenomen?
- Wat betekent genderidentiteit op het internet?

Oefening: Bespreek de volgende stelling:

Simone de Beauvoir introduceerde de visie dat gender in een vroeg stadium van de genderdiscussie sociaal wordt geproduceerd of geconstrueerd.

"Je wordt niet als vrouw geboren, maar men wordt het"

Simone de Beauvoir 1908 -1986, Franse schrijfster en filosoof.

Literatuur

<https://transgenderinfo.be/nieuw-boek-over-transgenders/>

<https://www.transgenderinfo.nl/interview-alex-gino-auteur-spraakmakend-jeugdboek-george/>

Teich, Nicholas M.: Transgender 101. Columbia University Press

Brill, Stephanie A., The transgender teen, A handbook for parents and professionals supporting transgender and non-binary teens. Cleis Press 2016

Bornstein, Kate: A queer and pleasant danger. Beacon Press 2012

Werkmateriaal

<https://www.monitorlerensignaleren.nl/sites/default/files/downloads/Stappenplan-Transgenders.pdf>

https://igvm-iefh.belgium.be/sites/default/files/downloads/34%20-%20Transgender_NL.pdf

https://www.amazon.com/Gender-Quest-Workbook-Exploring-Identity/dp/1626252971/ref=pd_bxgy_14_img_2/141-7757713-8480501?_encoding=UTF8&pd_rd_i=1626252971&pd_rd_r=K078EKKSW0H8JKM3ES6A&pd_rd_w=uqgAQ&pd_rd_wg=UHdsb&psc=1&refRID=K078EKKSW0H8JKM3ES6A

<https://www.gayandschool.nl/kennisbank/1327-2/>

<https://www.edudivers.nl/doc/onderzoek/Suzanne-Enzerink-2013-Seksuele-diversiteit-in-lesmateriaal.pdf>

_____ Lüneburg, 05.08.2018